

System národnej bezpečnosti Poľskej republiky

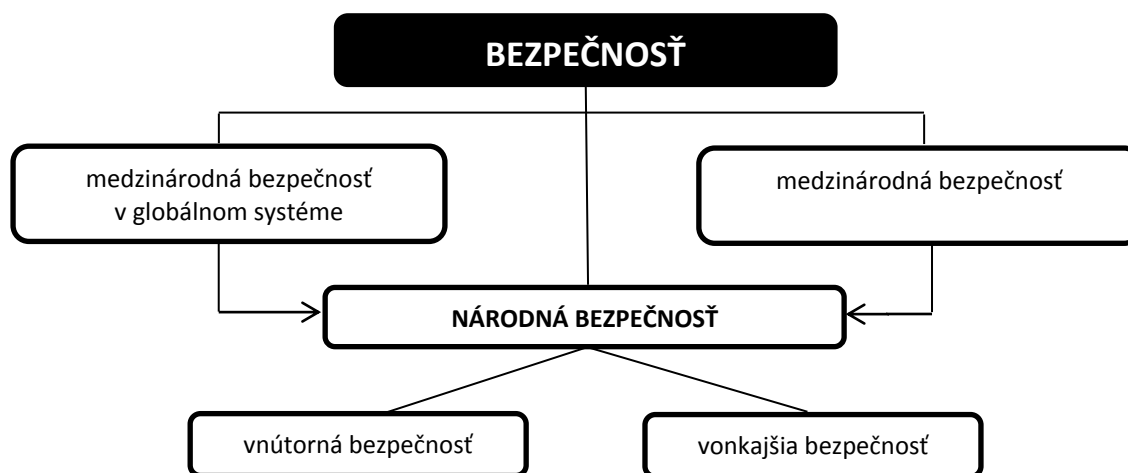
Anotácia: Systémy národnej bezpečnosti európskych štátov prechádzajú v súčasnosti ďaleko siahajúcimi zmenami, ktoré vyplývajú zo zmeny pomeru síl v prostredí globálnej bezpečnosti, z postupujúceho procesu globalizácie, z rýchleho tempa civilizačného vývoja a taktiež z prehľbovania ekonomických väzieb medzi krajinami Európskej únie. Tieto zmeny neobišli ani Poľsko, ktoré sa od roku 1990 snaží zavádzať také zmeny v bezpečnostnom modeli, aby sa zbavilo posledných reliktov Varšavskej zmluvy a predovšetkým sa snaží plniť všetky spojenecké záväzky v rámci NATO, ako aj členské záväzky vyplývajúce z príslušnosti k Európskej únii. Viacmenej sa tento systém nachádza v stave stálej prestavby, v očakávaní na konečné politické rozhodnutia, ktoré by mu dali formu zodpovedajúcu výzvam z oblasti bezpečnosti, ktoré v súčasnosti stoja pred Poľskom. V štúdiu autor priblížil problémy súčasného prístupu k národnej bezpečnosti v Poľsku, aktuálny stav systému národnej bezpečnosti a jeho podmienky a v záverečnej časti predkladá návrhy ďalších smerov v jeho premenách.

Kľúčové slová: bezpečnosť, národná bezpečnosť, systém národnej bezpečnosti, podmienky národnej bezpečnosti.

1. Národná bezpečnosť – problém definície

Postupujúci globalizačný proces prináša to, že môžeme dnes pozorovať jav čím ďalej tým väčšej závislosti od medzinárodnej scény. Táto závislosť, ktorá sa na začiatku týkala militárno-vojenskej sféry, sa rozšírila na ekonomicko-hospodársku a sociálno-kultúrnu sféru, preto dnes je ťažké hovoriť o národnej bezpečnosti bez zohľadnenia podstaty a podmienok medzinárodnej bezpečnosti a naopak. Taktiež nie je dnes možné hovoriť o národnej bezpečnosti bez odvolania sa na jej vonkajšie aj vnútorné aspekty, čiže na bezpečnosť vonkajšiu aj vnútornú, ktoré v poslednom čase tiež prešli rozsiahlou evolúciou¹. Takže národná bezpečnosť je úzko prepojená s medzinárodnou bezpečnosťou v globálnom, ako aj v regionálnom rozmere a zároveň aj s vonkajšou a vnútornou bezpečnosťou, čo je znázornené na obr. 1.

Obr. 1. Národná bezpečnosť a súvisiace kategórie.

Zdroj: A. Urbanek, *Bezpieczeństwo narodowe – podstawowe kategorie terminologiczne i ich klasyfikacja*, [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, A. Urbanek (red.), Słupsk 2012.

Tradičné vnímanie národnej bezpečnosti bolo stotožňované predovšetkým so štátom ako jediným garantom bezpečnosti svojich občanov a militárno-vojenskou silou, schopnou

¹ Porov.: A. URBANEK *Bezpieczeństwo narodowe – podstawowe kategorie terminologiczne i ich klasyfikacja*, [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, A. URBANEK (red.), Słupsk 2012, A. URBANEK, *Siły Zbrojne w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego w kontekście pozimnowojennego paradygmatu bezpieczeństwa*, [w:] *Refleksje nad bezpieczeństwem*, S. KOZDROWSKI, A. URBANEK (red.), Kraków-Słupsk 2011.

vzoprieť sa všetkým hrozbám, ktoré boli v období studenej vojny zhrnuté do militárnych ohrození. Avšak v skutočnosti národná bezpečnosť bola pod vplyvom celého radu iných činiteľov, ako napríklad sociálne otázky, ekológia, demografia a pod., o ktorých sa oficiálne začalo hovoriť až po páde „železnej opony“. V posledných rokoch na význame získal aj ľudský rozmer bezpečnosti² a zavedenie princípu, že vlastne človek a skupiny ľudí sú hlavnými subjektmi bezpečnosti. Preto pri definovaní národnej bezpečnosti sa dnes venuje pozornosť širokému spektru ohrození, povinnosti štátu zaistiť nevyhnutné podmienky na existenciu národa, zachovania si svojej identity a národných hodnôt, obranu národných záujmov a nakoniec zaručenie základných prvkov štátneho zriadenia, ktoré rozhodujú o jeho autonómii a forme existencie v medzinárodnom prostredí.

Podobne ako v prípade bezpečnosti vo všeobecnom význame sa dočkala národná bezpečnosť mnohých definícií, niekedy aj opačného významu. Tento problém je dobre viditeľný v nasledujúcich príkladoch, ktoré nájdeme v Poľsku v populárnom *Slovníku termínov z oblasti národnej bezpečnosti*³:

1. Národná bezpečnosť je stav rovnováhy medzi ohrozením zapríčineným hrozbou vzniku konfliktu a obranným potenciálom⁴.
2. Národná bezpečnosť je nielen ochrana národa a územia pred fyzickým útokom, ale aj ochrana – pomocou rôznych prostriedkov – životných, ekonomických a politických záujmov, ktorých strata by ohrozila životnosť a základné hodnoty štátu⁵.
3. Národná bezpečnosť je stav spoločenského vedomia, v ktorom vyskytujúce sa ohrozenie určitého stupňa nevzbudzuje vďaka existujúcim obranným schopnostiam obavy a strach o zachovanie (dosiahnutie) dôležitých hodnôt⁶.
4. Národná bezpečnosť je stav spoločnosti definovaný vzťahom obranného potenciálu, ktorým spoločnosť disponuje, k veľkosti ohrození⁷.
5. Národná bezpečnosť je stav dosiahnutý prostredníctvom zorganizovanej obrany a ochrany proti vonkajším aj vnútorným ohrozeniam, definovaný vzťahom obranného potenciálu k miere ohrozenia⁸.

Spomedzi definícií bezpečnosti si pozornosť zaslúži ešte koncepcia S. Kozieja. Podľa neho, ak hovoríme o bezpečnosti niektorého subjektu v praktickom zmysle, považujeme ju za proces, čiže „... oblasť jeho aktivity, ktorá smeruje k zaisteniu možnosti zachovania, rozvoja a slobody pri realizovaní vlastných záujmov v konkrétnych podmienkach prostredníctvom využívania priaznivých okolností (príležitostí), reagovaniu na výzvy, znižovaniu rizík a boj (predchádzanie a postavenie sa) s ohrozeniami pre subjekt a jeho záujmy každého druhu“⁹. Subjektom bezpečnosti môžu byť v chápaní tvorcu definície všetky subjekty, ktoré majú vlastné záujmy a vyjadrujú ambície realizovať tieto záujmy¹⁰.

² Obsiahlejšie: A. URBANEK *Koncepcja human security a kształtowanie bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, [w:] *Zarządzanie kryzysowe. Podstawowe problemy*, G. KĘDZIELSKA, A. PEPLÓŃSKI (red.) Białystok 2012.

³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Wyd. AON, Warszawa 1996.

⁴ Autori *Słownika* sa odvolávajú na definíciu z publikácie: W. Stankiewicz, *Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne. Studium*, Warszawa 1991, s. 73.

⁵ Autori *Słownika* sa odvolávajú na definíciu M. T. Taylora z kolektívnej štúdie pod vedením jej autora s názvom. *American National Security: Policy and Process*, Baltimore 1981, s. VII.

⁶ Autori *Słownika* sa odvolávajú na definíciu z publikácie: C. Rutkowski, *Bezpieczeństwo i obronność: strategie – koncepcje – doktryny*, Warszawa 1995, s. 30.

⁷ Autori *Słownika* sa odvolávajú na definíciu z publikácie: *Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 1994, s. 6.

⁸ Definícia autorov *Słownika*. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, vyd. ciyt., s. 10.

⁹ S. KOZIEJ *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2006, s. 7.

¹⁰ Pod záujmami daného subjektu sa v tomto prípade chápe vyjadrenie jeho totožnosti, uznávaných hodnôt, historických prínosov a tradícií, aktuálnych potrieb, snáh a aspirácií subjektu do budúcnosti. Podľa S. Kozieja

Pozoruhodná je aj definícia navrhnutá L. F. Korzeniowskim. Podľa jeho názoru bezpečnosť je „... schopnosť kreatívnej aktivity subjektu a znamená objektívny stav, ktorý spočíva v neprítomnosti ohrozenia a je subjektívne pociťovaný všetkými jednotlivcami a skupinami“¹¹.

Mnohorakosť definícií dnes neľahčuje voľný pohyb v tematickej oblasti súvisiacej s bezpečnosťou, ale vytvára základ a východiskový bod pre jej ďalšiu analýzu a hľadania jej súčasnej paradigmy.

Na tomto mieste je potrebné pripomenúť, že v poľskej literatúre na tému securitológie je národná bezpečnosť stotožňovaná často s pojmom bezpečnosti štátu. Podľa autorov *Slovníka termínov z oblasti národnej bezpečnosti* šanca odstrániť jeden z týchto termínov je mizivá, keďže sú zakorenené v poľskej terminológii a všeobecne používané dokonca v názvoch poľských inštitúcií (Kancelária národnej bezpečnosti) alebo v štátnych štruktúrach (Systém obrany štátu)¹².

Podľa niektorých autorov používanie termínu bezpečnosť štátu je správne v prípade štátov s demokratickým zriadením. V období studenej vojny bezpečnosť štátu bola ovládaná vonkajšími činiteľmi, a preto bol jej celý potenciál nasmerovaný na zaistenie ochrany fyzickej existencie, územnej celistvosti a stability štátnych inštitúcií pred vonkajším nepriateľom a jej charakteristickým znakom bola schopnosť brániť sa pred ozbrojenou agresiou. Takýto prístup je typický pre totalitné zriadenia, v ktorých sa štátna moc nie vždy zaoberá vnútornými záležitosťami vrátane starostlivosti o záujmy a potreby spoločnosti. V demokratických štátoch držia v rukách vládu orgány volené prostredníctvom všeobecných volieb, ktoré plnia úlohy od svojich voličov. V demokratických štátoch zohrávajú významnú úlohu hodnoty blízke človeku, ako je napríklad mier, spravodlivosť, blahobyť, ekologická rovnováha a pod. Preto je vnútorná bezpečnosť pre nich hodnotou rovnako podstatnou ako zaistenie si príslušnej pozície a bezpečnostných podmienok na medzinárodnej scéne.

V tomto kontexte stávanie na jednu úroveň bezpečnosť štátu s národnou bezpečnosťou je terminologicky správne¹³.

V poľskej literatúre venovanej témam securitológie si pozornosť zaslúži pokus o komplexné zhrnutie národnej bezpečnosti v duchu paradigmy po studenej vojne, ktoré navrhol W. Kitler. Podľa neho národná bezpečnosť „... tvorí hodnotu nadriadenú nad inými národnými cieľmi“¹⁴, týka sa národných hodnôt vyjadrených v troch základných kategóriách¹⁵:

1. Životné záujmy (kľúčové), čiže hodnoty rozhodujúce o stabilite štátu, jeho identite, integrite a národnom blahobyte.
2. Dôležité záujmy, čiže hodnoty, ktoré priamo neovplyvňujú osud štátu a národa ako celku a sú premenlivé vzhľadom na históriu, situáciu, objekt a subjekt, ale ktorých realizácia ovplyvňuje dosiahnutie národných cieľov.
3. Ďalšie záujmy (druhoradé), čiže hodnoty, ktoré nemajú väčší vplyv na bezpečnosť štátu.

Obr. 2. Kľúčové subjekty národnej bezpečnosti a ich vzájomné prepojenie.

môžeme hovoriť o dvoch kategóriách záujmov: životné záujmy (týkajúce sa existencie subjektu, prežitie za určitých podmienok) a o druhotných (spojených s kvalitou tejto existencie, prežitia), tamtiež, s. 7,10.

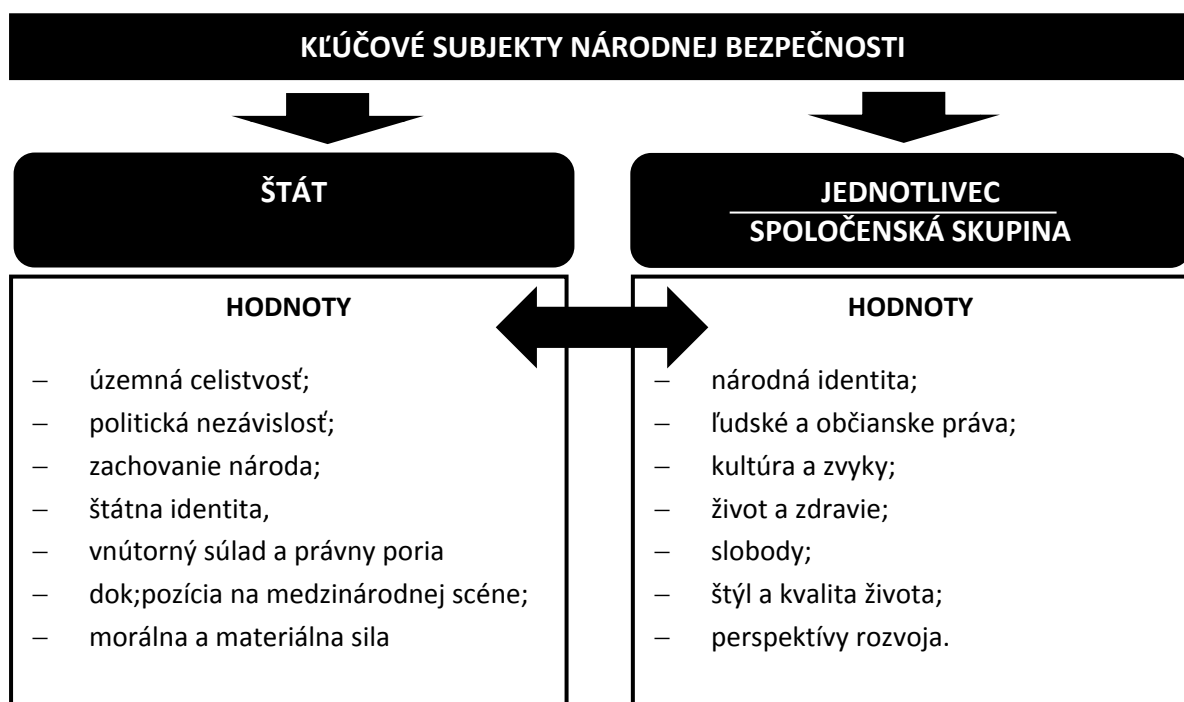
¹¹ L.F. KORZENIOWSKI *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, Krakow 2008, s. 55, L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2012, s. 76.

¹² Tamtiež, s. 93.

¹³ Porov.: E. NOWAK, M. NOWAK *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011, s. 18.

¹⁴ W. Kitler, *Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System*, [w:] „Zeszyty Naukowe AON”, Warszawa 2002, s. 48.

¹⁵ Pozri: W. KITLER *Istota bezpieczeństwa narodowego*, [w:] *Edukacja Obronna społeczeństwa*, redakcja naukowa Wiśniewski B., Fehler W., Białystok 2006, s. 18. Uvedené rozdelenie sa odrazilo v poľskej strategii národnej bezpečnosti, kde boli vyčlenené tri skupiny národných záujmov: životné, dôležité, ďalšie podstatné, porov.: *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007, s. 4-5.

Zdroj: W. Kitler, *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Warszawa 2011, s. 28.

Okrem toho podľa W. Kitlera národná bezpečnosť určuje úroveň slobody pri dosahovaní cieľov (záujmov) a ako proces zahŕňa okrem iného aj rôzne zákroky v oblasti medzinárodných a vnútorných vzťahov a predsavzatia obranného a ochranného charakteru, ktorých cieľom je vytvoriť výhodné podmienky na fungovanie štátu rovnako na medzinárodnej scéne, ako aj vnútri a na boj so všetkými ohrozeniami¹⁶. Podľa neho môžeme dnes odlišiť dva kľúčové subjekty národnej bezpečnosti: štát a jednotlivca (spoločenskú skupinu), ktoré sú úzko so sebou spojené prostredníctvom spoločných závislých hodnôt, čo ukazuje obr. 2. Preto v tomto ponímaní národná bezpečnosť je v nadriadenom vzťahu k bezpečnosti štátu, pretože podľa W. Kitlera rozširuje tradičné chápanie bezpečnosti doteraz spojené hlavne s plnením si základných funkcií štátu v tejto oblasti¹⁷.

Zhrňajúc doterajšie úvahy na tému národnej bezpečnosti môžeme podľa W. Kitlera prijať, že národná bezpečnosť je nielen najdôležitejšou hodnotou, ale aj národnou potrebou a prioritným cieľom činnosti štátu, jednotlivcov a spoločenských skupín. Taktiež to je „... proces obsahujúci rôzne prostriedky, zaručujúci stálu a nerušenú existenciu a rozvoj štátu vrátane ochrany a obrany štátu ako spoločenskej inštitúcie a ochranu jednotlivcov a celej spoločnosti, ich majetku a prirodzeného prostredia pred ohrozeniami, ktoré výrazným spôsobom obmedzujú jeho funkcie a poškodzujú hodnoty podliehajúce zvláštnej ochrane¹⁸.

2. Podmienky národnej bezpečnosti v Poľsku

Pod podmienkami národnej bezpečnosti v Poľsku môžeme podľa J. Marczaka rozumieť „... relatívne stále činitele, ktoré majú základný alebo podstatný vplyv na charakter po-

¹⁶ Por.: W. KITLER *Istota bezpieczeństwa narodowego*, wyd. cyt., s. 18, W. Kitler, *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Warszawa 2011, s. 27-28.

¹⁷ Porov.: tamtiež, s. 28.

¹⁸ W. KITLER *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, wyd. cit., s. 29.

ľskej národnej bezpečnosti¹⁹. Vyplývajú predovšetkým z prirodzenosti sveta a spoločenského života, miesta Poľska na Zemi, histórie a tradície, charakteru súčasných ohrození a aktuálneho stavu poľskej štátnosti, ako aj stavu organizácie systému národnej bezpečnosti²⁰.

Z geostrategického²¹ pohľadu sa Poľsko nachádza v európskej časti euroatlantického priestoru v stredoeurópskom regióne²². Euroatlantický priestor zaberá európsky strategický región a regióny ležiace v strategickej zóne severného Atlantiku a v Severoamerickom strategickom regióne. V európskej časti euroatlantického priestoru sa vydeľujú štyri geostrategické regióny: stredomorský, severo-západo-európsky, stredoeurópsky a východoeurópsky²³.

Stredoeurópsky región, v ktorom sa nachádza Poľsko, zaberá kontinentálnu časť Európy rozprestierajúcu sa od Rýna na západe po baltsko-čiernomorské rozvodie na východe. Neexistujú však jednoznačne určené hranice regiónu, preto je aj ťažké vymedziť, ktoré štáty do neho patria, a teda aj určiť jeho rozlohu. Časť vedeckých publikácií vníma strednú Európu ako synonymum Vyšegrádskej skupiny. Podľa Ronalda Tierskyho a The Economist stredná Európa v najužšom význame sú krajiny, ktoré založili Vyšegrádsku trojku²⁴. Svetová banka a OECD zarátava do strednej Európy krajiny Vyšegrádskej skupiny s pridaním Slovinska vzhľadom na jeho etnicko-kultúrnu a ekonomickú podobnosť. Trochu ináč je určená oblasť tohto regiónu v programe Európskej únie „Stredná Európa“. Tento program zasahuje nasledujúce krajiny: Rakúsko, Česko, východnú a južnú časť Nemecka, Poľsko, Slovensko, Slovinsko, západnú časť Ukrajiny, Maďarsko, severnú časť Talianska²⁵. Na medzinárodnej konferencii Geografickej únie v Prahe (1994) medzi stredoeurópske štáty boli zarátané krajiny Vyšegrádskej skupiny a časť alpských krajín, takže medzi štátmi v regióne sa uvádzajú aj Nemecko, Švajčiarsko, Lichtenštajnsko, Rakúsko, Slovinsko (nazývané alpskými krajinami) a Poľsko, Česko, Slovensko a Maďarsko (Vyšegrádska skupina). V takomto ponímaní tento región zaberá vyše 1 mil. km² a obýva ho 160 mil. ľudí²⁶.

V novších geostrategických prístupoch sa do stredoeurópskeho regiónu zarátavajú nasledujúce štáty: Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Česko, Slovensko, Maďarsko, Moldavsko, časť Ukrajiny, Bielorusko a Litva, ako aj ruská enkláva – Kaliningradská oblasť. V tomto ponímaní tento región obýva vyše 260 mil. ľudí. Delí sa na dve typické oblasti: severnú

¹⁹ J. MARCZAK *Bezpieczeństwo narodowe – pojęcie, charakter, uwarunkowania*, [w:] R. JAKUBCZAK, J. MARCZAK, K. GĄSIÓREK, W. JAKUBCZAK *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, Warszawa 2008, s. 34.

²⁰ Porov: tamtiež.

²¹ Geostratégia je zložitý a nejednoznačný pojem. Pre potreby tejto štúdie je prijaté, že geostratégia je interdisciplinárna vedecká a praktická disciplína, ktorá sa zaoberá výskumom geopriestoru (priestorov diania, strategických regiónov, operatívno-strategických oblastí) v národnom, regionálnom a globálnom rozmere a v aspekte realizácie geopolitických cieľov daného štátu (koalície) alebo iných organizácií s použitím najmä politicko-vojenských nástrojov. Podľa: Z. Lach, J. Skrzyp, *Geopolityka i geostrategia*, Warszawa 2007, s. 81.

²² Geostrategický región je oblasť, v ktorej prebiehajúce udalosti majú vplyv na svetovú situáciu alebo má strategický význam pre NATO. Môže zahŕňať územia jedného, niekoľkých a dokonca väčšieho počtu štátov, medzi ktorými môžu byť štáty disponujúce veľkým vojenským potenciálom, zásobami surovín a štáty predstavujúce neuralgickú tranzitnú oblasť. Podľa: Z. Lach, A. Łaszczuk, *Geografia bezpieczeństwa*, Warszawa 2004, s. 162.

²³Širšie: tamtiež, s. 160-162.

²⁴ Porov.: T.G. Ash: *The Puzzle of Central Europe*, The New York Review of Books, March 18, 1999, Ronald Tiersky: *Europe today*. Rowman & Littlefield, 2004.

²⁵ Stredná Európa je program Európskej únie, ktorý nabáda k spolupráci medzi krajinami Strednej Európy s cieľom zlepšiť inovatívnosť, dostupnosť a životné prostredie a zvýšiť konkurencieschopnosť a atraktivitu ich miest a regiónov. CENTRAL EUROPE investuje 231 miliónov EUR na účely zabezpečovania financovania projektov nadnárodnej spolupráce s účasťou verejných a súkromných organizácií z Rakúska, Čiech, Nemecka, Maďarska, Talianska, Poľska, Slovenska a Slovinska. Program je financovaný Európskym fondom regionálneho rozvoja a realizovaný od 2007 do 2013. Porov.: <http://www.central2013.eu/about-central/central-europe-programme/> prístup – 12.12.2012.

²⁶ Porov.: Z. LACH, J. SKRZYP *Geopolityka i geostrategia*, vyd. cit., s. 169.

a južnú. Severná oblasť zaberá rozmanitý terén (nížiny, vysočiny a hory strednej výšky) rozprestierajúci sa medzi Baltským morom, Alpami a Karpatmi, južná oblasť zase zaberá Panónsku kotlinu zo všetkých strán ohraničenú vysokými horami (Alpy, Karpaty a Dinárske pohorie).

V takto vyčlenenom stredoeurópskom priestore sa nachádzajú najdôležitejšie mestské a priemyselné oblasti a centrá Európy. Medzi priemyselnými oblasťami strategického významu sa uvádzajú: sasko-durínska, sliezsko-krakovská a Porúrie. Ďalej medzi najdôležitejšie mestsko-priemyselné centrá patria: priemyselná zóna na osi Hamburg – Hanover – Berlín – Lipsko – Praha, mestsko-priemyselná zóna pozdĺž osi Rýna a tiež hornosliezska aglomerácia²⁷.

Dominujúcu úlohu v regióne zohráva Nemecko, ktoré obýva vyše 82 mil. ľudí. O ich geostrategickom význame rozhoduje geografická poloha, ľudský potenciál a hlavne ekonomický potenciál. Zase zo strany militarnej nie je bezvýznamné pre tento región Rusko, ktoré v Kaliningradskje oblasti zhromaždilo značný militárny potenciál.

Poloha Poľska v stredoeurópskom regióne je kľúčová hlavne vzhľadom na to, že cez naše územie prechádza niekoľko komunikačných trás, a to najmä v smere západ – východ a čiastočne sever – juh. V súčasnosti je poľská východná hranica zároveň hranicou Európskej únie a NATO. Pre obidve inštitúcie má stredoeurópsky región vrátane Poľska veľký význam vzhľadom na priamy kontakt s oblasťami v súčasnosti považovanými za najviac ohrozené eskaláciou násilia na svete (Blízky východ, Kaukaz, Balkán)²⁸.

Miesto Poľska na mape súčasného sveta a predovšetkým Európy predstavuje na dnes smerodajný význam pre jeho národnú bezpečnosť. Stredoeurópsky región vrátane Poľska vždy zohrával a dodnes zohráva kľúčovú úlohu pri všetkých snahách veľmocí zameraných na ovládnutie Európy a dokonca celého sveta, čo dôrazne podčiarkol R. Kuzniar tvrdením, že „... v období formovania sa nového európskeho poriadku miesto Poľska, jeho vnútorná a medzinárodná situácia zavážia v tomto procese. Z týchto istých dôvodov problematickými zostávajú geostrategické podmienky pre naše bezpečnostné a rozvojové záujmy“²⁹.

Nie je bez podstatného významu pre národnú bezpečnosť Poľska fakt polohy medzi dvomi veľmocami: Nemeckom a Ruskom. Celé stáročia bolo Poľsko arénou zápasu medzi obidvomi štátmi o jeho zahrnutie do svojej zóny vplyvu. Sklon obidvoch veľmocí k expanzii v regióne na úkor svojich susedov spôsobil okrem iného aj to, že sa Poľsko dlhé roky nachádzalo pod ich priamou nadvládou. Aj dnes sme svedkami tohto zápasu a Poľsko ako krajina s oveľa menším ekonomickým, vojenským a ľudským potenciálom je neustále ohrozené nebezpečenstvom dominantného postavenia jednej z uvedených veľmocí.

Geostrategická poloha má základný vplyv na tvorenie základov systému národnej bezpečnosti poľskej republiky a jeho podmienky môžeme zhrnúť v podobe nasledujúcich téz:

1. Stredoeurópsky región, ktorého súčasťou je Poľsko, bol, je a naďalej bude predmetom záujmu a expanzie štátov s veľmocenskými aspiráciami, ktoré túžia dominovať na medzinárodnej scéne.
2. Poľsko neunikne nátlaku a expanzii zo strany Nemecka a Ruska, ktoré chcú zohrávať dominantnú úlohu v Európe³⁰.
3. Významné komunikačné trasy prechádzajúce cez územie Poľska a stanovenie východnej hranice Poľska ako hranice Európskej únie nezostávajú vedľajšími faktormi v rozvoji ohrození s medzinárodným charakterom, ktoré vplývajú na národnú bezpečnosť, takých ako obchod s drogami, obchod so živým tovarom, nelegál-

²⁷ Porov.: Z. LACH, A. ŁASZCZUK *Geografia bezpieczeństwa*, wyd. cit., s. 168.

²⁸ Tamtiež, s. 169.

²⁹ R. KUŹNIAR (red.) *Między polityką a strategią*, Warszawa 1994, s. 181.

³⁰ Aktuálne hrozba expanzie zo strany Nemecka bola minimalizovaná vzhľadom na naše partnerstvo s Nemeckom v Európskej únii a v NATO.

na migrácia, obchod s materiálmi používanými na zbrane hromadného ničenia a pod.

4. Vzhľadom na ekonomický a vojenský potenciál Poľska činnosťami nevyhnutnými na udržanie si svojej suverenity a štátnosti sú vstup do Európskej únie, ako garanta ekonomickej bezpečnosti a do NATO ako garanta vojenskej bezpečnosti.
5. Dôležité je rozvíjanie spojeneckej spolupráce so Spojenými štátmi Severoamerikými, v súčasnosti jedinou militárno-ekonomickou veľmocou v globálnom meradle.
6. Podpora demokratických hnutí v Bielorusku a podpora aktivít v oblasti udržania a posilnenia suverenity Ukrajiny sú tiež dôležitými činiteľmi pribrzdzenia expanzie Ruska na západ a oddialenia priameho vojenského ohrozenia východnej hranice Poľska.
7. Poľsko by sa malo taktiež aktívne zapájať do činnosti medzinárodných inštitúcií pôsobiacich v prospech mieru a bezpečnosti tak globálnej, ako aj regionálnej, pretože jedine vtedy môže mať vplyv na podobu a podmienky medzinárodného bezpečnostného prostredia.

V analýze strategického kontextu bezpečnosti Poľska v projekte rozvojovej stratégie systému národnej bezpečnosti Poľskej republiky v rokoch 2011 – 2022³¹ sa zdôrazňuje, že kľúčovým činiteľom formujúcim súčasné bezpečnostné prostredie sú globalizačné procesy, ktoré so sebou prinášajú príležitosti na rýchlejší rozvoj, ale aj ohrozenia, ktoré najvýstižnejšie ilustruje v súčasnosti prebiehajúca hospodárska kríza. Nie bez významu pre bezpečnosť zostáva prenesenie centra globálneho rozloženia síl z euroatlantického regiónu do regiónu Ázie a Pacifiku, pričom sa neustále zvyšuje význam takých štátov, ako sú Čína, India a Brazília, ktoré sú v súčasnosti považované za vznikajúce veľmoci. Negatívnym javom sa stáva spotreba energetických surovín rastúca vysokým tempom, ktorá sa využíva v politickom nátlaku. Negatívnymi javmi, ktoré sprevádzajú globalizáciu a majú vplyv na bezpečnosť štátu, je rozvíjajúci sa medzinárodný terorizmus, organizovaný zločin a ďalšie negatívne javy v kybernetickom priestore³².

Geostrategické podmienky majú podstatný vplyv na podobu poľskej národnej politiky bezpečnosti chápanej ako „...cieľová a organizovaná činnosť kompetentných štátnych orgánov, ktorá vedie k trvalému zaisteniu národnej bezpečnosti a tiež spoluúčasti štátu na tvorení medzinárodnej bezpečnosti“³³.

Ako základné ciele bezpečnostnej politiky zakotvené v Ústave Poľskej republiky sú prijaté³⁴:

1. Ochrana nezávislosti a suverenity Poľskej republiky a udržanie stability hraníc a územnej celistvosti štátu.
2. Ochrana ústavného zriadenia, bezpečnosti občanov, vytvorenie podmienok na dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd človeka.
3. Ochrana národného dedičstva, ktorého dedičom je Poľská republika.
4. Zaistenie vonkajších a vnútorných podmienok civilizačného a hospodárskeho rozvoja Poľska, blahobytu jeho obyvateľov a vytúžených rozvojových perspektív, ktoré sú základom spoločenskej stability a pozície Poľska na medzinárodnej scéne.
5. Ochrana prírodného prostredia ako národného majetku, ktoré je podmienkou trvalo udržateľného rozvoja a bezpečnosti občanov.

³¹ *Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego RP 2011-2022*, projekt z dnia 20. júna 2011, Ministerstvo národnej obrany, Warszawa 2011.

³² Porov.: tamtiež, s. 8-10.

³³ Pozri.: R. ZIEBA, *Leksykon pokoju*, Warszawa 1987, s. 156.

³⁴ Porov.: R. JAKUBCZAK, J. MARCZAK, K. GAŚSIOREK, *Założenia polityki i strategii bezpieczeństwa narodowego*, [w:] R. JAKUBCZAK, J. MARCZAK, K. GAŚSIOREK, W. JAKUBCZAK, *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, wyd. cit., s. 110.

6. Prínos podstatného vkladu k posilneniu mieru, stability a medzinárodnej bezpečnosti.

Pri zohľadnení geostrategických podmienok, ako aj vymenovaných cieľov v poľskej bezpečnostnej politike dnes môžeme pozorovať tendenciu budovania národnej bezpečnosti založenú na nasledujúcich základných pilieroch:

- príslušnosť k Európskej únii;
- príslušnosť k NATO;
- dobré vzťahy so susedmi;
- strategické partnerstvo s USA;
- aktívne zapájanie sa do budovania medzinárodnej bezpečnosti.

Obr. 3. Základné piliere národnej bezpečnosti v zahraničnej politike Poľskej republiky

Zdroj: A. Urbanek, *System bezpieczeństwa narodowego RP – podstawy aksjologiczne i teleologiczne, uwarunkowania, struktura*, [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, A. Urbanek (red.), Słupsk 2012.

Pre národnú bezpečnosť Poľskej republiky majú význam okrem geostrategických podmienok aj podmienky geografické, ekonomické a sociálne³⁵.

Územie Poľska zaberá celkový povrch 313 895 km², z čoho 311 904 km² je pevnina a 1991 km² tvoria pohraničné morské vody. Tvar územia sa blíži k tvaru kruhu, čo môžeme prijať ako výhodu pre obranu, ako aj správu. Aj tak na rozdiel od južnej hranice, tvorenej pásmom vysokých hôr (Sudety a Karpaty), a severnej hranice, tvorenej líniou Baltského mora, sú východné a západné hranice našej krajiny otvorené. Obrana týchto hraníc, ako aj kontrola pohybu tovaru a osôb je sťažená, čo nie je bezvýznamné ani Európsku úniu, ani pre NATO, pre ktoré je východná hranica Poľska zároveň hranicou obidvoch medzinárodných subjektov³⁶.

³⁵ Porov.: A. URBANEK, *System bezpieczeństwa narodowego RP – podstawy aksjologiczne i teleologiczne, uwarunkowania, struktura*, [w:] *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, vyd. cit.

³⁶ Porov.: J. MARCZAK, *Bezpieczeństwo narodowe – pojęcie, charakter, uwarunkowania*, [w:] R. JAKUBCZAK, J. MARCZAK, K. GĄSIÓREK, W. JAKUBCZAK, *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, vyd. cit., s. 40.

Podľa počtu obyvateľov, približne 39 miliónov, sa Poľsko zaraďuje na ôsme miesto medzi krajinami NATO a určuje na jednej strane mieru potrieb na zaistenie bezpečnosti a na druhej strane je to výhodné z perspektívy ľudského potenciálu použiteľného na obranu. V priebehu posledných rokov pozorujeme v tejto oblasti dva znepokojujúce javy. Prvý z nich je zvýšená ekonomická emigrácia zvlášť mladých obyvateľov Poľska do krajín západnej Európy, druhým je prehľbujúci sa demografický úbytok a proces starnutia spoločnosti.

Spomedzi podmienok fyzickogeografického charakteru najväčšie prírodné hrozby tvoria hlavné rieky Poľska – Visla a Odra. Patria medzi najnebezpečnejšie rieky Európy z hľadiska povodní, čo vyplýva z ich prírodných vlastností, splavovania sa ľadu a povodňových vĺn, zlého stav hrádzi, z ktorých väčšina má okolo 100 rokov, zastavaných polderov a nedostatku retenčných nádrží. Povodne z rokov 1997 a 2010 výrazne ukázali, že povodňové ohrozenie, aké so sebou prinášajú obidve rieky, je najväčšou prírodnou hrozbou, ktorej musí Poľsko čeliť³⁷.

Najlepšia nie je ani finančná a ekonomická situácia. Rastúci verejný dlh a zadlženie u zahraničných inštitúcií sú vážnou hrozbou v podmienkach nehasnúcej globálnej ekonomickej krízy. Veľa výhrad vzbudzuje stav cestnej a železničnej infraštruktúry, čo sa rovnako týka tak hustoty ciest, ako aj ich technického stavu. Oneskorenie hospodárskeho rozvoja Poľska v porovnaní s vysoko rozvinutými krajinami sa dnes odhaduje na približne 30 rokov. Takisto môžeme v súčasnosti pozorovať postupnú degradáciu takých oblastí nášho hospodárstva, ako sú poľnohospodárstvo a zbrojný priemysel, ktoré sú dôležité z pohľadu národnej bezpečnosti. Musíme si uvedomiť, že od poľnohospodárstva veľkou mierou závisí potravinová bezpečnosť štátu, a to rovnako v kvantitatívnom aj kvalitatívnom zmysle. K tomu všetkému sa pridáva energetická závislosť od Ruska, ktoré je pre Poľsko hlavným dodávateľom energetických surovín – ropy a zemného plynu.

Literatúra

- ASH T.G. *The Puzzle of Central Europe*, The New York Review of Books, March 18, 1999.
- DWORZECKI J. *Systém krízového riadenia v Poľsku*, Bratislava 2012.
- JAKUBCZAK R., MARCZAK J., GĄSIÓREK K., JAKUBCZAK W. *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, Warszawa 2008.
- KITLER W. *Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System*, „Zeszyty Naukowe AON”, Warszawa 2002.
- KITLER W. *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Warszawa 2011.
- KOZDROWSKI S., URBANEK A. (red.) *Refleksje nad bezpieczeństwem*, Kraków-Słupsk 2011.
- KOZIEJ S. *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2006.
- KUŹNIAR R. (red.) *Między polityką a strategią*, Warszawa 1994.
- LACH Z., ŁASZCZUK A. *Geografia bezpieczeństwa*, Warszawa 2004.
- LACH Z., SKRZYP J. *Geopolityka i geostrategia*, Warszawa 2007.
- LIDWA W., KRZESZOWSKI W., WIĘCEK W. *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Warszawa 2010.
- NOWAK E. *Zarządzanie kryzysowe w sytuacji zagrożeń niemilitarnych*, Warszawa 2007.
- NOWAK E., NOWAK M. *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Wyd. AON, Warszawa 1996.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Warszawa 2007.
- Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, MON, Warszawa 2009.

³⁷ Porov: J. DWORZECKI *Systém krízového riadenia v Poľsku*, Bratislava 2012, s. 109-130.

Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego RP 2011-2022, projekt z dnia 20 czerwca 2011r., Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2011.

TIERSKY R. *Europe today*, Rowman & Littlefield, 2004.

URBANEK A. (red.) *Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system*, Słupsk 2012.

WIŚNIEWSKI B., FEHLER W. (red.) *Edukacja Obronna społeczeństwa*, Białystok 2006.

ZIEBA R., *Leksykon pokoju*, Warszawa 1987

Key words: security, national security, the system of national security, national security considerations.

Summary

National security systems of European countries today are undergoing far-reaching changes resulting from the change of power in the global security environment, the ongoing process of globalization, the rapid pace of the development of civilization, or even with closer political and economic ties within the European Union. These above-mentioned changes have not bypassed Poland, which since 1990 has been trying to make such remodelings of its security system to get rid of the last remnants of the Warsaw Pact and, above all, to meet all the obligations under the NATO alliance or the obligations of membership arising from belonging to the Union European Union.

Nevertheless, this system is in continuous conversion, waiting for the final policy decisions that will give it the shape corresponding to the security challenges faced by the Polish. In this paper, the author brings closer the problems of the modern approach to national security in Poland, the current national security system and its conditions, signaling the final proposals for further directions of the transformation.

*Ing. Andrzej Urbanek, PhD.
Pomorska akademía v Slupsku (Poľsko)
e-mail: aurbanek2@wp.pl*

Recenzent: doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.